

*Н. С. Плужнікова,
зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Л. Л. Шапошник,
н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

**КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ВИДАННЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

У статті проаналізовано повноту формування інформаційного ресурсу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виданнями інститутів та установ НАПН України.

Ключові слова: комплектування бібліотек, інформаційний ресурс, джерела комплектування, обов'язковий примірник, наукові установи НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю створення повноцінного інформаційного галузевого ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, визначення кількісного та якісного складу надходжень до бібліотеки документів, виданих Національною академією педагогічних наук України.

Мета статті – дослідження повноти комплектування фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського науковими виданнями НАПН України як одного з основних джерел комплектування фонду.

Такі вчені, як Н. М. Кушнарєнко [10], М. С. Слободяник [12], А. А. Соляник [13], Ю. М. Столяров [14], О. В. Воскобойнікова-Гузєва [3], Я. О. Чепурєнко [15] та інші розглядали загальнотеоретичні, методичні та організаційні питання формування фонду бібліотек, пошуку нових джерел комплектування у контексті розвитку глобальних інформаційних процесів. Беручи за основу зазначені дослідження, науковці відділу наукового комплектування фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вивчали питання формування психолого-педагогічного ресурсу, комплексного окремого дослідження з якого не проводилось.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, яка знаходиться у структурі НАПН України, є важливою складовою інформаційного простору нашої держави [11]. Як національне галузеве книгосховище, обсяг якого на 01.01.2011 р. становитиме близько 600 тис. прим. документів, бібліотека надає доступ до своїх фондів як через традиційні, так й інноваційні технології для найбільш повного забезпечення інформаційних потреб науковців НАПН України та освітян нашої держави.

Упродовж 2006–2010 рр. для визначення напрямів і методів формування галузевого інформаційного ресурсу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у відділі наукового комплектування фондів щорічно проводиться моніторинг джерел та повноти комплектування фонду бібліотеки на їх відповідність тематико-типологічному плану комплектування. Досліджувалася повнота комплектування документів відповідно до джерел надходження, а саме: обов'язковим примірником документів психолого-педагогічного напрямку [1], виданнями наукових установ НАПН України [4–9], із книготорговельної мережі, за рахунок дарів та книгообміну.

Вагомою складовою у формуванні інформаційного ресурсу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є надходження від наукових установ НАПН України. Упродовж звітнього періоду фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського тісно співпрацювали з усіма науковими установами НАПН України, видавнича діяльність яких здійснювалася переважно на засадах особистих контактів із різними видавничими організаціями. Саме тому багато наукових матеріалів друкувалися малими накладками за рахунок коштів авторів і не завжди потрапляли до бібліотеки.

Таблиця 1

Надходження наукових видань до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2005–2009 рр.

Назва відділення (керівник відділення)	Видано НАПН (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухом- линського (прим.)	% надход- ження	Надійшло до фонду у 2005 р. (прим.)	Надійшло до фонду у 2009 р. (прим.)
1. Відділення загальної педагогіки та філософії освіти (О. В. Сухомлинська)	650	376	58	46	136
2. Відділення загальної середньої освіти (О. І. Ляшенко)	569	304	53	54	66
3. Відділення психології, вікової фізіології та дефектології (С. Д. Максименко)	819	469	57	96	74
4. Відділення вищої освіти (М. Б. Євтух)	761	278	36	53	75
5. Відділення професійної освіти і освіти дорослих (Н. Г. Ничкало)	573	253	44	38	73
Всього	3372	1680	50	287	424
Автореферати дисертацій	1008	869	86	175	178
Дисертації	1008	869	86	175	178
ВСЬОГО	5388	3418	63	637	780

У 2005–2009 рр. від відділень НАПН України до фондів бібліотеки надійшло 63 % документів (табл. 1). Водночас необхідно зазначити, що порівня-

но з 2005 р. кількісні показники надходжень документів зросли на 22 %. Отже, зусилля фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, їхня системна робота дали позитивний результат.

Найбільше фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2005–2009 рр. (табл. 2) поповнилися словниками, збірниками наукових праць, дисертаціями та авторефератами дисертацій. Фахівці відділу наукового комплектування фондів упродовж п'ятиріччя активно працювали з колективами інститутів та установ НАПН України з питань максимально повного надходження до фонду бібліотеки виданих ними монографій, підручників, посібників, словників тощо. Ця робота дала, хоч і невеликий, але досить позитивний результат, оскільки відсоток надходжень документів зріс за всіма видами видань.

Таблиця 2

Надходження наукових видань за видами до ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського у 2005–2009 рр.

Тип видання	Видано НАПН (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлин- ського (прим.)	% надход- ження	Надійшло до фонду у 2005 р. (прим.)	Надійшло до фонду у 2009 р. (прим.)
Монографії	347	143	41	15	46
Підручники, навчальні посібники	1139	535	47	86	141
Методичні посібники і рекомендації	937	379	40	73	92
Словники, довідники	113	75	66	8	35
Навчальні програми, концепції	472	232	50	49	48
Збірники наукових праць, матеріали конференцій	364	316	86	57	61
Всього	3372	1680	50	287	424
Автореферати дисертацій	1008	869	86	175	178
Дисертації	1008	869	86	175	178
ВСЬОГО	5388	3418	63	637	780

Надходження документів до Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського від кожного відділення НАПН України (за результатами аналізу звітів відділень НАПН України):

• Відділення загальної педагогіки та філософії освіти впродовж 2005–2009 рр. опублікувало 560 праць, до фонду бібліотеки надійшло всього 330 документів (табл. 3). Наукова та науково-організаційна діяльність відділення у звітний період здійснювалася згідно з тематичними планами науково-дослідної роботи дійсних членів й членів-кореспондентів НАПН України, Інституту проблем виховання (13 лабораторій), Інституту педагогіки (4 лабораторії), науково-методичного центру «Українська етнопедогогіка і народознавство», Педагогічного музею України, Державної науково-

педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства (спільно з Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини), Науково-дослідного центру проблем соціальної педагогіки і соціальної роботи (спільно з Луганським національним педагогічним університетом ім. Тараса Шевченка).

Таблиця 3

Відділення загальної педагогіки та філософії освіти

Тип видання	Видано (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (прим.)	% надходження
Монографії	46	26	57
Підручники, навчальні посібники	175	78	50
Методичні посібники, рекомендації	214	126	59
Словники, довідники, бібліографічні покажчики	42	37	88
Навчальні програми, концепції	73	44	60
Збірники наукових праць матеріали конференцій	28	19	68
ВСЬОГО	560	330	59

• Відділення загальної середньої освіти впродовж 2005–2009 рр. опублікувало 471 працю, до фонду бібліотеки надійшло 250 документів (табл. 4). Основний зміст діяльності відділення у звітному періоді становила науково-дослідна та науково-організаційна робота, яка здійснювалась відповідно до тематичних планів роботи дійсних членів і членів-кореспондентів НАПН України, Інституту педагогіки, Інституту інформаційних технологій і засобів навчання, Інституту обдарованої дитини, Кримського науково-методичного центру управління освітою, Південного наукового центру Національної академії педагогічних наук України. Крім того, 29 наукових досліджень здійснювали члени Академії, що входять до складу відділення.

Таблиця 4

Відділення загальної середньої освіти

Тип видання	Видано (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (прим.)	% надходження
Монографії	23	13	57
Підручники, навчальні посібники	278	151	54
Методичні посібники, рекомендації	108	43	40
Словники, довідники, бібліографічні покажчики	39	30	77
Навчальні програми, концепції	6	1	17
Збірники наукових праць матеріали конференцій	17	12	71
ВСЬОГО	471	250	53

• Відділення психології, вікової фізіології та дефектології упродовж 2005–2009 рр. опублікувало 650 праць, до фонду бібліотеки надійшло 373 документи (табл. 5). У звітний період відділення здійснювало наукову та

організаційну діяльність відповідно до тематичних планів науково-дослідної роботи 29 дійсних членів та членів-кореспондентів НАПН України, Інституту психології ім. Г. С. Костюка, Інституту соціальної та політичної психології, Інституту спеціальної педагогіки, Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи та сектора психологічних досліджень Південного наукового центру.

Таблиця 5

Відділення психології, вікової фізіології та дефектології

Тип видання	Видано (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (прим.)	% надходження
Монографії	77	43	56
Підручники, навчальні посібники	150	75	50
Методичні посібники, рекомендації	144	57	40
Словники, довідники, бібліографічні покажчики	12	9	75
Навчальні програми, концепції	144	126	88
Збірники наукових праць матеріали конференцій	123	63	52
ВСЬОГО	650	373	58

• **Відділення вищої освіти** впродовж 2005–2009 рр. опублікувало 629 праць, до фонду бібліотеки надійшло 225 документів (табл. 6). У звітний період діяльність відділення здійснювалась відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи дійсних членів і членів-кореспондентів НАПН України, тематичних планів науково-дослідної роботи Інституту вищої освіти, Університету менеджменту освіти, а також згідно з планом роботи НАПН України.

Таблиця 6

Відділення вищої освіти

Тип видання	Видано (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (прим.)	% надходження
Монографії	105	27	26
Підручники, навчальні посібники	233	97	42
Методичні посібники, рекомендації	146	37	25
Словники, довідники, бібліографічні покажчики	27	13	48
Навчальні програми, концепції	19	13	68
Збірники наукових праць матеріали конференцій	99	38	38
ВСЬОГО	629	225	36

• **Відділення професійної освіти і освіти дорослих** упродовж 2005–2009 рр. опублікувало 473 праці, до фонду бібліотеки надійшло 215 доку-

ментів (табл. 7). Наукова діяльність відділення у звітному періоді визначалася тематичними планами науково-дослідної роботи дійсних членів і членів-кореспондентів НАПН України, Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих, Інституту професійно-технічної освіти, Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти, Донецького інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників.

Таблиця 7

Відділення професійної освіти і освіти дорослих

Тип видання	Видано (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (прим.)	% надходження
Монографії	41	19	46
Підручники, навчальні посібники	124	48	39
Методичні посібники, рекомендації	161	43	27
Словники, довідники, бібліографічні покажчики	10	7	70
Навчальні програми, концепції	108	89	83
Збірники наукових праць матеріали конференцій	29	9	31
ВСЬОГО	473	215	46

Проведені дослідження дають змогу констатувати, що загальна тенденція надходження документів до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського від відділень НАПН України така: практично кожне відділення не передає й половини видань, хоча відзначається невеликий приріст надходжень документів. Відсоткове співвідношення надходжень документів практично залишається сталим, але кількісні показники збільшилися в декілька разів, що свідчить про визнання бібліотеки науковцями НАПН України. Динаміку надходження наукових видань науковців НАПН України до фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського впродовж 2005–2009 рр. відображає табл. 8 та діаграма.

Таблиця 8

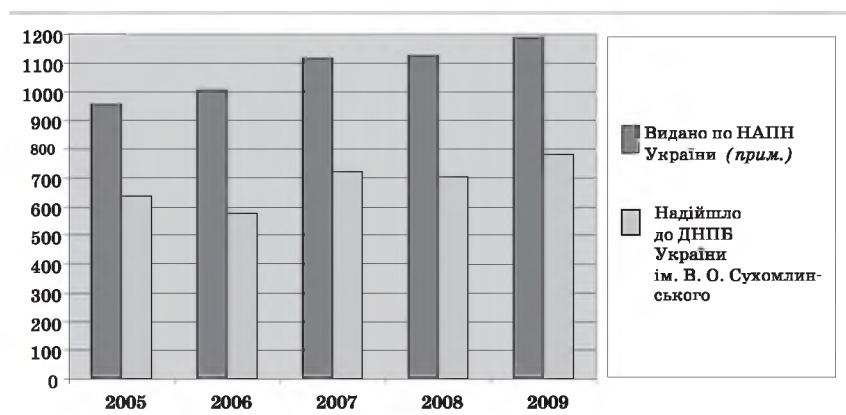
Надходження видань НАПН України до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2005–2009 рр.

Роки	Видано НАПН України (прим.)	Надійшло до ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (прим.)	% надходження
2005	957	637	66,0
2006	1005	574	57,0
2007	1116	723	65,0
2008	1124	704	63,0
2009	1186	780	66,0
Всього	5388	3418	63,0

З огляду на діаграму – наявні спади надходжень, що припали на складний економічний стан держави, коли науковці змушені були видавати свій науковий доробок за власні кошти. Цілком зрозуміле їхнє небажання роз-

лучатися зі своїми виданнями. Водночас із діаграми простежується зростання кількісних показників, оскільки користувачі почали розуміти важливість наявності їхніх робіт у фондах ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і роль бібліотеки у пропаганді діяльності інститутів НАПН України як через традиційний, так і електронний каталоги, через оприлюднення списків нових надходжень документів у ЗМІ, у Президії НАПН України, на сторінках періодичних видань. Упевнено можна стверджувати, що на сьогодні бібліотека стала більш знаною в Україні, визнаним лідером мережі освітянських книгозбірень.

Діаграма

Упродовж 2005–2009 рр. науковці відділу наукового комплектування фондів ретельно аналізували отримання видань від установ НАПН України. Активна робота з колективами інститутів, написання листів директорам наукових установ Академії, проведення Тижнів інформації (стаціонарних та виїзних) дали свій позитивний результат – збільшилися обсяги надходжень видань до фонду.

Моніторинг показав, що повнота комплектування виданнями установ НАПН України, за результатами аналізу надходжень упродовж 2005–2009 рр., в середньому становить 63 % від запланованих Академією видань (2005 р. – 66 %, 2006 р. – 57 %, 2007 р. – 65 %, 2008 р. – 63 %; 2009 р. – 66 %). На основі зібраних даних було підготовлено листа на ім'я президента НАПН України В. Г. Кременя з проханням взяти під свій контроль виконання постанови Президії АПН України від 21 травня 2002 р. протокол № 1–7/5–81 та постанови Президії АПН України від 14 листопада 2006 р., щодо надання ДНПБ України ім. Сухомлинського в кінці кожного календарного року примірника звіту про науково-організаційну діяльність структурних підрозділів НАПН України та примірників їх друкованих праць. Директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова, згідно з

постановою, раз на рік має доповідати на Президії НАПН про результати проведеного моніторингу повноти комплектування фондів виданнями інститутів НАПН України.

Проведений аналіз надходження наукових видань від НАПН України свідчить, що загальна кількість наукових праць за 2005–2009 рр. становить 3418 наукових видань, до яких увійшли різні види документів, а саме: монографії, підручники і посібники, навчальні програми, концепції, методичні посібники, словники, довідники, бібліографічні покажчики, збірники наукових праць, дидактичні матеріали.

Цей перелік документів було звірено з робочою картотекою надходжень відділу. Результати дослідження було проаналізовано, систематизовано, занесено до відповідних таблиць та складено списки видань, які не надійшли з відділень НАПН України до фондів бібліотеки для подальшого відпрацювання доукомплектування фонду відсутніми виданнями.

Необхідно зазначити, що система заходів, проведених бібліотекою щодо збільшення обсягів надходжень наукових видань НАПН України, дала свої позитивні результати у 2005, 2007 та 2009 рр., а от у 2006 і 2008 рр. простежується спад обсягів надходжень.

Здійснений аналіз дає підстави стверджувати, що наукові співробітники інститутів і наукових установ НАПН України не виконують вищезгадані постанови Президії частково у зв'язку з тим, що друк документів здійснюється за рахунок коштів автора. Як наслідок, увесь наклад друкованої продукції повністю забирається з друкарень науковцями і жоден примірник не надсилається до бібліотеки, що негативно впливає на повноту комплектування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського науковими виданнями НАПН України. Внаслідок зазначеного вище постійно зростаючі фахові інформаційні потреби користувачів задовольняються лише частково.

Саме тому гостро постає проблема державного фінансування як книговидавничої справи, так і доукомплектування бібліотек.

Отже, враховуючи вищезазначене, для усунення проблем формування повноцінного всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу виданнями НАПН України на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського необхідно:

1) забезпечення контролю держави щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2002 р. за № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів» [2] видавництвами та видавничими організаціями;

2) виконання установами НАПН України постанови Президії АПН України від 21 травня 2002 р. протокол № 1–7/5–81, де у пункті 2.2 зазначено: «зобов'язати всіх директорів структурних підрозділів АПН України надавати ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського в кінці кожного календарного року примірник звіту про науково-організаційну діяльність та примірники надрукованих праць цих підрозділів»;

3) посилити відповідальність науковців НАПН України у формуванні галузевого інформаційного ресурсу шляхом контролю за надходженнями їхніх творчих доробків до фонду бібліотеки;

4) розвивати міжнародний книгообмін як шляхом законодавчо закріпленого фінансування, так і шляхом особистої участі науковців НАПН України, членів зарубіжних педагогічних наукових закладів, оскільки забезпечення повноти інформаційного ресурсу – це робота не тільки бібліотекарів, а й користувачів;

5) забезпечити цільове фінансування комплектування і доукомплектування фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

6) розширити співпрацю Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського з інститутами та установами Національної Академії педагогічних наук України щодо збирання і збереження наукових видань науковців з метою їх популяризації серед освітянської спільноти шляхом представлення інформації про видання в традиційному та електронному каталогах ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, на книжкових виставках, у ЗМІ тощо.

Література

1. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV // Уряд. кур'єр. – 1999. – 13 трав. – С. 1–3.

2. Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів : постановва Кабінету Міністрів України від 10 трав. 2002 р. № 608 // Бібл. планета. – 2002. – № 3. – С. 2–4.

3. *Воскобойнікова-Гузєва, О.* Інформаційний моніторинг документного потоку як складова бібліотечно-інформаційного сервісу / *Олена Воскобойнікова-Гузєва* // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* – К., 2002. – Вип. 9. – С. 113–120.

4. Звіт про роботу Академії педагогічних наук України за 2004 рік / АПН України. – К. : [б. в.], 2005. – 245 с.

5. Звіт про роботу Академії педагогічних наук України за 2005 рік / АПН України. – К. : [б. в.], 2006. – 292 с.

6. Звіт про роботу Академії педагогічних наук України за 2006 рік / АПН України. – К. : [б. в.], 2007. – 259 с.

7. Звіт про роботу Академії педагогічних наук України за 2007 рік / АПН України. – К. : [б. в.], 2008. – 288 с.

8. Звіт про роботу Академії педагогічних наук України за 2008 рік / АПН України. – К. : [б. в.], 2009. – 329 с.

9. Звіт про роботу Національної Академії педагогічних наук України за 2009 рік / НАПН України. – К. : [б. в.], 2010. – 342 с.

10. *Кушнарєнко, Н. М.* Розвиток ідей координації комплектування бібліотечних фондів у вітчизняному бібліотекознавстві / *Н. М. Кушнарєнко* // *Бібліотекознавство і бібліографія.* – 1979. – Вип. 19. – С. 81–88.

11. *Рогова, П.* Роль ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у формуванні інформаційного простору держави / *Павла Рогова* // *Пед. газ.* – 2009. – Січ. (№ 1). – С. 6.

12. *Слободяник, М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / *М. С. Слободяник.* – К. : Ред. журн. «Бібліотечний вісник», 1995. – 268 с.

13. *Соляник, А. А.* Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку : монографія / А. А. Соляник. – Х. : ХДАК, 2005. – 230 с.
14. *Столяров, Ю. Н.* Документный ресурс : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Ю. Н. Столяров. – М. : Либерия, 2001. – 152 с.
15. *Чепуренко, Я. О.* Державне забезпечення комплектування бібліотечних фондів як фактор формування інформаційних ресурсів / Я. О. Чепуренко // Науково-технічні бібліотеки в єдиному інформаційному просторі України / ДНТБ України. – К., 2000. – С. 67–69.